

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**Парламентське дослідження щодо законодавчого
забезпечення функціонування тимчасових слідчих комісій
Верховної Ради України та парламентських слідчих
комісій держав-членів Європейського Союзу***

Парламентське дослідження щодо законодавчого забезпечення функціонування тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України та парламентських слідчих комісій держав-членів Європейського Союзу*

***Анотація.** У парламентському дослідженні розглянуто правове регулювання діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України та парламентських слідчих комісій держав-членів Європейського Союзу. Особлива увага приділена напрацюванням вітчизняних і зарубіжних дослідників у цій сфері. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення механізмів парламентського контролю та потребою імплементації кращих практик функціонування парламентських слідчих комісій держав-членів Європейського Союзу.*

***Ключові слова:** тимчасові слідчі комісії, парламент, розслідування, парламентський контроль, парламентські слідчі комісії держав-членів Європейського Союзу.*

Зміст

Вступна частина	4
Основна частина	4
1. Законодавче забезпечення функціонування тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України	4
2. Діяльність тимчасових слідчих комісій як механізм здійснення парламентського контролю: науково-дослідницька складова	11
3. Законодавчі засади функціонування парламентських слідчих комісій у державах-членах Європейського Союзу	13
Висновки	22

Вступна частина.

Актуальність дослідження зумовлена потребою посилення ефективності парламентського контролю в Україні, а також необхідністю вирішення практичних проблем реалізації контрольних повноважень тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України. В умовах трансформації державного управління, а також викликів, пов'язаних з безпековою ситуацією в Україні, значення парламентського контролю істотно зростає. У цьому контексті інститут тимчасових слідчих комісій набуває особливої ваги, зокрема як інструмент виявлення порушень, моніторингу діяльності органів влади, розслідування суспільно резонансних питань та забезпечення прозорості прийняття політичних рішень.

Мета дослідження полягає у виявленні проблемних аспектів нормативно-правового регулювання діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, а також розробленні пропозицій щодо його вдосконалення з урахуванням наукових досліджень, закордонного досвіду держав-членів Європейського Союзу щодо організації та функціонування парламентських слідчих комісій.

Завдання:

- 1) проаналізувати національне та європейське законодавство у сфері функціонування парламентських слідчих комісій;
- 2) розглянути стан наукового дослідження питань забезпечення ефективності діяльності парламентських слідчих комісій як механізму здійснення парламентського контролю;
- 3) надати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України.

Інтерес до інституту парламентських слідчих комісій підтверджується запитом ЕCPRD 6043 «Парламентські слідчі комісії на практиці»¹ (від Франції), на який Україною також надано відповідь.

Основна частина.

У демократичній державі ефективне здійснення парламентського контролю є одним із ключових індикаторів зрілості політичної системи, надійності механізмів підзвітності влади та дотримання принципу верховенства права. Ураховуючи стратегічний курс України на європейську інтеграцію, особливої важливості набуває вивчення досвіду функціонування парламентських слідчих комісій у державах-членах Європейського Союзу.

1. Законодавче забезпечення функціонування тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України.

Верховна Рада України відповідно до частини третьої статті 89 Конституції України² може утворювати тимчасові слідчі комісії (далі – ТСК, слідча комісія). Правовий статус слідчих комісій Верховної Ради України, їх повноваження та організаційні основи діяльності передбачені Законом України «Про тимчасові

¹Parliamentary committees of inquiry in practice (ECPRD seminar). 6043/ URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/1001059>

² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» (далі – Закон № 400-IX)³. Загальні положення щодо створення та діяльності слідчих комісій передбачені статтями 87 і 88 Регламенту Верховної Ради України (далі – Регламент)⁴.

Відповідно до Закону № 400-IX слідча комісія є колегіальним тимчасовим органом Верховної Ради України, що утворюється з числа народних депутатів України, завданням якого є здійснення парламентського контролю шляхом проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес (частина перша статті 1).

Кожна депутатська фракція (депутатська група) у Верховній Раді України має право на пропорційне представництво у складі слідчої комісії.

У 2023 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо членства народного депутата України у тимчасових слідчих комісіях Верховної Ради України»⁵ були внесені зміни до Закону № 400-IX, Регламенту Верховної Ради України та Закону України «Про статус народного депутата України»⁶, відповідно до яких народний депутат України може бути обраний членом не більше двох слідчих комісій.

301 січня 2020 року (станом на 20.05.2025) Верховною Радою України було утворено 31 тимчасову слідчу комісію (Табл. 1, 2).

Табл. 1

Тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України, які діють станом на 20.05.2025⁷

№	Назва	Підстава для створення	Період діяльності
1	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, правоохоронних органах спеціального призначення, посади в яких комплектуються військовослужбовцями	Постанова Верховної Ради України № 3393-IX від 21.09.2023	з 21.09.2023
2	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушень законодавства України щодо фінансування лікування та реабілітації військовослужбовців у медичних закладах, завищення вартості лікарських засобів для військовослужбовців та їх незадовільної якості	Постанова Верховної Ради України № 3987-IX від 19.09.2024	з 19.09.2024

³ Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України : Закон України від 19 грудня 2019 року № 400-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-20#Text>

⁴ Регламент Верховної Ради України : Затверджений Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#n22>

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо членства народного депутата України у тимчасових слідчих комісіях Верховної Ради України : Закон України від 09 серпня 2023 року № 3307-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3307-20#n8>

⁶ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

⁷ Тимчасові комісії Верховної Ради України. URL: <https://people.rada.gov.ua/body/view/vr-tsk>

3	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України при формуванні та реалізації цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг	Постанова Верховної Ради України № 4044-IX від 30.10.2024	з 30.10.2024
4	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України	Постанова Верховної Ради України № 4299-IX від 12.03.2025	з 12.03.2025
5	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України у сферах культури, охорони культурної спадщини, туризму, фізичної культури і спорту	Постанова Верховної Ради України № 4301-IX від 12.03.2025	з 12.03.2025
6	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну	Постанова Верховної Ради України № 4302-IX від 12.03.2025	з 12.03.2025
7	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні заходів з оборони держави	Постанова Верховної Ради України № 4338-IX від 27.03.2025	з 27.03.2025

Табл. 2

Тимчасові слідчі комісії, що припинили свою діяльність⁸

№	Назва	Підстава для створення	Підстава для припинення повноважень	Період діяльності
1	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування оприлюднених у засобах масової інформації фактів можливих корупційних дій посадових осіб органів державної влади, які призвели до значних втрат дохідної частини Державного бюджету України	Постанова Верховної Ради України № 568-IX від 24.04.2020	оголошення від 23.08.2023	з 24.04.2020 до 23.08.2023
2	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів корупції в органах державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду	Постанова Верховної Ради України № 892-IX від 15.09.2020	оголошення від 23.08.2023	з 15.09.2020 до 23.08.2023
3	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування причин виникнення	Постанова Верховної Ради	Постанова Верховної Ради	з 02.12.2020 до 03.06.2021

⁸ Тимчасові спеціальні та слідчі комісії, що припинили свою діяльність. URL: <https://people.rada.gov.ua/body/view/vr-extsk>

	у 2020 році масштабних пожеж у Луганській області та дій/бездіяльності Луганського обласного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій і Луганської обласної державної адміністрації - Луганської обласної військово-цивільної адміністрації щодо вчасного реагування на виникнення та недопущення виникнення подій надзвичайного характеру	України № 1047-IX від 02.12.2020	України № 1529-IX від 03.06.2021	
4	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування причин збитковості підприємств вугільно-промислового комплексу	Постанова Верховної Ради України № 1093-IX від 16.12.2020	оголошення від 16.02.2022	з 16.12.2020 до 16.02.2022
5	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань перевірки та оцінки стану акціонерного товариства «Українська залізниця», розслідування фактів можливої бездіяльності, порушення законодавства України органами управління зазначеного підприємства, що призвели до значного погіршення технічного стану підприємства та основних виробничих показників	Постанова Верховної Ради України № 1141-IX від 27.01.2021	Постанова Верховної Ради України № 2055-IX від 16.02.2022	з 27.01.2021 до 16.02.2022
6	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг	Постанова Верховної Ради України № 1251-IX від 18.02.2021	оголошення від 22.05.2022	з 18.02.2021 до 22.05.2022
7	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій представників органів державної влади та інших осіб, що могли сприяти порушенню державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України і становити загрозу національній безпеці України	Постанова Верховної Ради України № 1454-IX від 19.05.2021	оголошення від 23.08.2023	з 19.05.2021 до 23.08.2023
8	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб	Постанова Верховної Ради України № 1747-IX від 10.09.2021	оголошення від 23.08.2023	з 10.09.2021 до 23.08.2023

	Державного космічного агентства України (Національного космічного агентства України) та підприємств космічної галузі, зокрема під час реалізації проектів «Либідь» та «Циклон-4»			
9	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування смерті (вбивства) народного депутата України Полякова Антона Едуардовича	Постанова Верховної Ради України № 1904-IX від 18.11.2021	Постанова Верховної Ради України № 3243-IX від 13.07.2023	з 18.11.2021 до 13.07.2023 р.
10	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих корупційних дій посадових осіб Державної податкової служби України, Державної митної служби України, що могли призвести до зменшення надходжень до державного бюджету, та можливих зловживань у сфері фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»	Постанова Верховної Ради України № 2022-IX від 27.01.2022	оголошення від 23.08.2023	з 27.01.2022 до 23.08.2023
11	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів, які сприяли тимчасовій окупації Автономної Республіки Крим	Постанова Верховної Ради України № 2032-IX від 01.02.2022	оголошення від 24.02.2023	з 01.02.2022 до 24.02.2023
12	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування обставин, що призвели до смерті судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області Лободенка Олександра Станіславовича та міського голови міста Кременчука Полтавської області Бабаєва Олега Мейдановича	Постанова Верховної Ради України № 2033-IX від 01.02.2022	Постанова Верховної Ради України № 2967-IX від 20.03.2023	з 01.02.2022 до 20.03.2023
13	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів незаконного та неефективного проведення органами державної влади, органами місцевого самоврядування заходів щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції земельних відносин (земельної децентралізації)	Постанова Верховної Ради України № 2034-IX від 01.02.2022	оголошення від 23.08.2023	з 01.02.2022 до 23.08.2023
14	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України	Постанова Верховної Ради України № 2602-IX від 20.09.2022	оголошення від 10.01.2025	з 20.09.2022 до 10.01.2025

15	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави	Постанова Верховної Ради України № 2603-IX від 20.09.2022	Постанова Верховної Ради України № 3395-IX від 21.09.2023	з 20.09.2022 до 21.09.2023
16	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів неефективної діяльності Державного агентства лісових ресурсів України, Державного агентства водних ресурсів України та Державної екологічної інспекції України, їх територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління, які могли призвести до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів	Постанова Верховної Ради України № 2686-IX від 18.10.2022	Лист від 03.05.2023	з 18.10.2022 до 03.05.2023
17	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування фактів корупції на державних підприємствах, в установах та організаціях Національної академії аграрних наук України	Постанова Верховної Ради України № 2789-IX від 01.12.2022	оголошення від 24.08.2023	з 01.12.2022 до 24.08.2023
18	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушень законодавства України посадовими особами Бюро економічної безпеки України, органів державної влади та інших державних органів, які здійснюють повноваження у сфері економічної безпеки, що могли призвести до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів	Постанова Верховної Ради України № 2838-IX від 13.12.2022	оголошення від 10.01.2025	з 13.12.2022 до 10.01.2025
19	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства під час відчуження об'єктів державної власності України, розташованих за кордоном	Постанова Верховної Ради України № 2932-IX від 23.02.2023	оголошення від 10.01.2025	з 23.02.2023 до 10.01.2025
20	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів	Постанова Верховної Ради	Лист 281477 від 09.12.2023	з 30.05.2023 до 26.12.2023

	незаконної діяльності у сфері фінансових послуг та ринків фінансових послуг, яка здійснюється з використанням інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем та електронних комунікаційних мереж	України № 3128-IX від 30.05.2023		
21	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні публічних закупівель під час дії воєнного стану	Постанова Верховної Ради України № 3313-IX від 09.08.2023	Постанова Верховної Ради України № 4047-IX від 30.10.2024	з 09.08.2023 до 30.10.2024
22	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України щодо експорту, імпорту товарів, країною походження або країною призначення яких є Російська Федерація	Постанова Верховної Ради України № 3394-IX від 21.09.2023	оголошення від 10.01.2025	з 21.09.2023 до 10.01.2025
23	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушень законодавства України щодо фінансування лікування та реабілітації військовослужбовців у медичних закладах	Постанова Верховної Ради України № 3397-IX від 21.09.2023	Постанова Верховної Ради України № 3987-IX від 19.09.2024	з 21.09.2023 до 19.09.2024
24	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України	Постанова Верховної Ради України № 3579-IX від 22.02.2024	Постанова Верховної Ради України № 4298-IX від 12.03.2025	з 22.02.2024 до 12.03.2025

2. Діяльність тимчасових слідчих комісій як механізм здійснення парламентського контролю: науково-дослідницька складова.

Як зазначають дослідники, парламентські комітети та комісії почали реально функціонувати в політико-правовому житті України століття тому: «Значного розвитку інститут парламентських комісій набув із ухваленням 12.11.1920 р. Радою народних міністрів УНР Закону про Державну Народну Раду, який досить розгорнуто визначав статус і організацію діяльності даного тимчасового парламенту УНР. Серед іншого п. 26 вказаного Закону прямо закріплює право Державної Народної Ради «для найліпшого проведення своєї роботи» утворювати «зі своїх членів різні комісії», а також «окрему комісію..., щоб в'ясувати і усталити спірні форми певної справи»». До переваг дослідник відносить нормативно-правове визначення мети діяльності таких

парламентських комісій. Водночас занадто загальне формулювання такої мети дозволяло створення необмеженої кількості комісій будь-якої функціональної спрямованості. Це, з одного боку, забезпечувало гнучкість і динамізм у роботі Державної Народної Ради, а з іншого – могло створювати певні труднощі у практичній реалізації її повноважень⁹.

В. Федоренко зазначав, що парламентські комітети, а також тимчасові спеціальні та слідчі комісії, хоч і є важливими органами Верховної Ради України, проте не формують окрему систему органів державної влади й не виступають як самостійні суб'єкти державно-владних повноважень. Вони не мають власної компетенції щодо прийняття загальнообов'язкових нормативно-правових актів і не можуть вимагати їх виконання, оскільки не наділені такими повноваженнями Конституцією України. Це створює своєрідний парадокс у конституційній теорії та практиці: з одного боку, парламентські комітети, тимчасові спеціальні та слідчі комісії, а також тимчасова спеціальна слідча комісія, яка створюється в разі застосування процедури імпічменту, не мають самостійних державно-владних повноважень, на відміну від суб'єктів конституційного права (парламент, глава держави, уряд тощо), з іншого – їхній правовий статус закріплено в Конституції України, що дозволяє стверджувати про наявність у них конституційного статусу¹⁰.

М. Рачинська наголошує на проблемі, що пов'язана з нормативно-правовим регулюванням діяльності тимчасових слідчих комісій, що має своє вираження у нечіткості установлення компетенції цих комісій. Ця проблема полягає у нечіткій визначеності переліку питань, які можуть бути предметом розслідування (частина третя статті 89 Конституції України передбачає створення таких комісій для розслідування питань, що становлять суспільний інтерес, однак саме поняття «суспільний інтерес» є оціночним, юридично невизначеним і тому потребує нормативного конкретизування)¹¹.

С. Сорока вказує на надзвичайно важливу роль парламентського контролю у функціонуванні системи державного управління, що полягає у наступному: по-перше, дає змогу вивчити ступінь та глибину виконання ухвалених законів; по-друге, сприяє виявленню як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, що впливають на практичне застосування законів; по-третє, завдяки парламентському контролю можна визначити заходи, спрямовані на усунення виявлених недоліків у правозастосуванні; по-четверте, контрольно-аналітична робота створює підґрунтя для внесення змін і доповнень у відповідні закони;

⁹ Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України. *Дисертація на здобуття ступеня доктора наук*. 2019. С. 508. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0520U100029>

¹⁰ Федоренко В. Л. Комітети, тимчасові спеціальні та слідчі комісії Верховної Ради України: поняття, функції та повноваження, структура та порядок діяльності. *Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики*. 2021. № 6/2021. С. 9-21. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/78436ef4-8077-4d14-bd50-69aba14dc56f/content>

¹¹ Рачинська М. П. Парламентський контроль у формі діяльності тимчасових слідчих комісій: забезпечення ефективності. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 4. С. 77-84. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadu_2014_4_13

по-п'яте, парламентський контроль підвищує рівень відповідальності державних органів і посадових осіб за дотримання вимог законодавства¹².

Польський дослідник Г. Пайдала звертає увагу на елементи інституту парламентського розслідування:

1) створення слідчих комісій має чітко окреслену політичну мету, що часто розпочинається у наслідок натиску суспільної думки;

2) сфера діяльності цих комісій стосується процесу контролю, який може виходити за межі суто парламентської компетенції (наприклад, отримання свідчень від фізичних осіб);

3) сутність парламентського розслідування залежить від співвідношення між правом і політикою, яке склалося в конкретній державі. У цьому контексті парламентське розслідування може розглядатися як конкурент судовому провадженню, яке спирається виключно на норми позитивного права, тоді як парламентська комісія діє в політичній площині¹³.

В. Фурашев акцентує увагу на необхідності зміцнення ролі парламентського контролю в системі державного управління на основі системності, постійності, інформаційної об'єктивності та повноти, професіоналізму на всіх етапах його підготовки і реалізації. Задля досягнення цієї мети вчений пропонує:

1) розробити проєкт науково обґрунтованої концепції розвитку інституту парламентського контролю в Україні, яка має включати, зокрема, шляхи і засоби забезпечення повноти й об'єктивності інформаційної та аналітичної основи розгляду предмету конкретного питання парламентського контролю;

2) розглянути можливість створення в структурі Апарату Верховної Ради України окремого підрозділу, відповідального за організаційно-адміністративне, інформаційне та аналітичне забезпечення підготовки здійснення парламентського контролю, який би взаємодівав із Комітетом Верховної Ради України з питань регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України та Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики;

3) провести перегляд прав, обов'язків і відповідальності суб'єктів та учасників підготовки і реалізації парламентського контролю, зокрема парламентських комітетів і структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України;

4) забезпечити максимально можливе усунення впливу людського фактору при зборі й обробці необхідної інформації, а також формуванні первинних висновків, шляхом впровадження відповідних інформаційно-комунікаційних технологій та елементів штучного інтелекту¹⁴.

Отже, питання діяльності слідчих комісій як складової механізму парламентського контролю не втрачають дослідницького інтересу і перебувають в полі зору науковців на сучасному етапі державотворення.

¹² Сорока С. В. Ефективність парламентського контролю уряду в країнах ЄС на прикладі діяльності слідчих комісій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 2. С. 44-54. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/394/349>

¹³ Там само.

¹⁴ Фурашев В. М. Взаємозв'язок процесів парламентського контролю за виконанням прийнятих парламентом законів. 2024. № 2(49). С. 22-32. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/306095>

До основних проблем законодавчого забезпечення таких комісій, з огляду на наукові доробки вітчизняних вчених, можна віднести:

1) нечіткість визначення предметної компетенції тимчасових слідчих комісій, оскільки поняття суспільного інтересу є юридично не конкретизованим, що ускладнює нормативне регулювання діяльності таких комісій;

2) необхідність у посиленні ролі парламентського контролю на основі системності, постійності, інформаційної об'єктивності та повноти, професіоналізму;

3) недостатнє організаційно-адміністративне, інформаційне та аналітичне забезпечення підготовки та здійснення парламентського контролю;

4) незважаючи на закріплення правового статусу в Конституції України, тимчасові слідчі комісії не мають самостійних державно-владних повноважень, що створює парадокс у їх функціонуванні та обмежує можливості реалізації їхніх завдань.

3. Законодавчі засади функціонування парламентських слідчих комісій у деяких державах-членах Європейського Союзу.

Інститут парламентських слідчих комісій властивий більшості європейських держав (Табл. 3)¹⁵.

Табл. 3

Держава	Наявність інституту парламентських слідчих комісій	Слідчі повноваження
Австрія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та службовців держави; витребування документів і звітів експертів
Бельгія	так	проведення розслідувань на місцях і здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників і державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Болгарія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; витребування документів і звітів експертів
Хорватія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; витребування документів і звітів експертів
Чехія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави;

¹⁵ Committees of Inquiry in National Parliaments. 2020. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/649524/IPOL_STU\(2020\)649524_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/649524/IPOL_STU(2020)649524_EN.pdf)

		заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Данія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Естонія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; витребування документів і звітів експертів
Фінляндія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Франція	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Німеччина	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Угорщина	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Італія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Латвія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців;

		заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Польща	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; витребування документів і звітів експертів
Португалія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Румунія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Словенія	так	проведення розслідувань на місцях та здійснення візитів для встановлення фактів у державних установах або будь-яких інших приватних органах на території держави; заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів
Іспанія	так	заслуховування членів уряду, інших чиновників та державних службовців; заслуховування інших фізичних осіб, які проживають в ЄС; витребування документів і звітів експертів.

З огляду на повноту правового регулювання, доцільно детальніше розглянути досвід Австрії і Франції щодо регламентації інституту парламентських слідчих комісій.

Австрія. Відповідно до статті 53(1) Конституції Австрії¹⁶ слідчі комісії створюються рішенням Національної ради. Діяльність цих комісій врегульована

¹⁶ Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG). URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1930_1/ERV_1930_1.html

Федеральним Законом про регламент 1975 року¹⁷ і Регламентом парламентських слідчих комісій (далі – Регламент)¹⁸.

Слідчі комісії можуть створюватись шляхом подання клопотання чи вимоги про їх створення. На підставі клопотання, поданого в письмовій формі, Національна рада може ухвалити рішення про створення слідчої комісії. Таке клопотання має бути підтриманим щонайменше п'ятьма членами Національної ради (включно з ініціатором (ініціаторами)). На вимогу не менше 46 членів Національної ради парламент зобов'язаний створити слідчу комісію (параграф 1 Регламенту).

Слід зазначити про важливість реформи 2015 року, відповідно до якої парламентська меншість отримала право вимагати створення слідчих комісій. Зокрема, якщо до кінця 2014 року необхідним було рішення більшості голосів Національної ради, то після реформи достатньо однієї чверті її складу для створення слідчої комісії. Таким чином, опозиції був наданий інструмент контролю¹⁹.

Комітет з питань Регламенту розпочинає обговорення клопотання або вимоги про створення слідчої комісії протягом чотирьох тижнів з моменту її направлення. Звіт подається до Національної ради протягом наступних чотирьох тижнів (параграф 3 Регламенту).

У клопотанні чи вимозі про створення слідчої комісії має бути визначено предмет розслідування, що повинен становити конкретну подію, процес чи дію органу виконавчої влади (Федерального уряду). Метою створення таких комісій є перевірка фактів (події, процеси, прийняті рішення) та встановлення політичної відповідальності. Висновки слідчих комісій не підлягають оскарженню. У разі визнання Національною радою вимоги прийнятною, слідча комісія вважається створеною. Клопотання про створення слідчої комісії ставиться на голосування під час засідання Національної ради. Строк діяльності слідчої комісії завершується, коли вона подає свій звіт до Національної ради, що за загальним правилом складає максимальний термін 14 місяців²⁰.

Слідчі комісії очолює Голова Національної ради (далі – Голова) (параграф 5 Регламенту). З метою виконання слідчою комісією своїх завдань Комітет з питань Регламенту обирає процесуального суддю та процесуального адвоката, а також їхніх заступників. У питаннях діяльності Голова консультується з процесуальним суддею та належним чином враховує юридичний висновок останнього при прийнятті рішень. Особи, які мають право бути обраними на посаду процесуального судді або його/її заступника, повинні бути суддями, що були призначені на посади у відповідності до австрійського законодавства, та які

¹⁷ Bundesgesetz vom 4. Juli 1975 über die Geschäftsordnung des Nationalrates (Geschäftsordnungsgesetz 1975). URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1975_410/ERV_1975_410.pdf

¹⁸ Rules of Procedure for Parliamentary Investigating Committees (RP-IC). URL: <https://www.parlament.gv.at/en/explore/making-laws/legal-bases/rules-of-procedure-for-parliamentary-investigating-committees>

¹⁹ Kevin F. H. Parliamentary Committees of Inquiry as an Effective Tool to Enhance Democracy and Fight Corruption in Austria? Working Papers, Forum Transregionale Studien. 2023. 29/2023. P. 3-16. URL: https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/pnet_derivate_00006580/29-2023_Working%20Paper_Hinterberger_reconstitution_final_update.pdf

²⁰ Investigating Committees. URL: <https://www.parlament.gv.at/en/explore/exercising-control/political-control/investigating-committees>

на час призначення процесуальними суддями перебувають у відставці. Процесуальний суддя та його/її заступник мають право бути присутніми на всіх засіданнях слідчої комісії та ознайомлюватися з усіма документами, що знаходяться у її розпорядженні.

Обов'язки процесуального судді:

1) брати участь у засіданнях слідчої комісії з правом дорадчого голосу. Кожного разу, коли цього вимагає виконання його/її обов'язків, він/вона негайно звертається до Голови, який, у разі необхідності, призупиняє засідання;

2) процесуальний суддя та його/її заступник допомагають Голові у складанні розкладу роботи слідчої комісії. Процесуальний суддя допомагає Голові у визначенні порядку заслуховування інформаторів;

3) роз'яснювати інформаторам і експертам їхні права та обов'язки; проводити первинний допит інформатора від імені Голови (процесуальний суддя також може ставити додаткові запитання); попереджати Голову про неприйнятні запитання і про будь-які порушення Закону про інформацію; консультувати Голову з усіх процесуальних питань;

4) готувати проєкт звіту слідчої комісії;

5) виконувати інші завдання, покладені на нього/неї законом.

Процесуальний суддя може вимагати, відповідно до Регламенту, недопущення громадськості до засідань, а також заперечувати проти публікацій матеріалів, пов'язаних із розслідуванням (параграф 9 Регламенту).

Відповідно до параграфу 10 Регламенту процесуальним адвокатом або його/її заступником може бути призначена будь-яка особа, на основі професійних навичок і досвіду, зокрема у сфері захисту основоположних прав людини або у сфері відправлення правосуддя. Ця особа буде стежити за дотриманням Регламенту незалежно від політичних груп, представлених у слідчій комісії, і здійснювати свої повноваження в інтересах захисту основоположних прав людини. Такі особи повинні щонайменше десять років займатися професійною діяльністю, мати вищу юридичну освіту або освіту в галузі політології. Процесуальний адвокат та його/її заступник мають право бути присутніми на всіх засіданнях слідчої комісії та ознайомлюватися з усіма справами і документами, що знаходяться у її розпорядженні.

Обов'язки процесуального адвоката:

1) брати участь у засіданнях слідчої комісії з правом дорадчого голосу. Кожного разу, коли цього вимагає виконання його/її обов'язків, він/вона негайно звертається до Голови, який, у разі необхідності, призупиняє засідання;

2) процесуальний адвокат повинен у будь-який час негайно попередити Голову або процесуального суддю про будь-які порушення Регламенту або про порушення основних чи особистих прав інформатора;

3) до і під час заслуховування інформатора в слідчій комісії надати такому інформатору можливість отримати конфіденційну консультацію. З цією метою процесуальний адвокат також може вимагати призупинення засідання;

4) зберігати таємницю щодо доручених йому/їй справ та будь-яких інших фактів, про які йому/їй стало відомо у зв'язку з виконанням своїх обов'язків і збереження яких відповідає інтересам інформатора. Процесуальний адвокат

може посилається на обов'язковість дотримання такої таємниці в судовому та адміністративному провадженні, згідно з відповідними процесуальними нормами;

5) виконує інші обов'язки, покладені на нього законом.

Процесуальний адвокат може заперечувати проти публікацій матеріалів, пов'язаних із розслідуванням (параграф 11 Регламенту).

Регламентом передбачено права та обов'язки інформаторів. Так, інформатор зобов'язаний з'явитися за повісткою і дати правдиві свідчення під час допиту. Інформатор має право:

- 1) консультуватися з процесуальним адвокатом до і під час слухання;
- 2) на супроводження під час слухання в слідчій комісії особою, якій він/вона довіряє; у разі недопущення такої особи, якій довіряє інформатор, останній має право на слухання у присутності іншої особи, якій він/вона довіряє у визначений Головою час продовження слухання;
- 3) на вступне слово перед початком первинного опитування;
- 4) подавати докази та письмові заяви, а також клопотання до слідчої комісії про їх оприлюднення або засекречення;
- 5) оскаржувати допустимість питань;
- 6) ознайомлюватись з документами у справі;
- 7) подавати клопотання про недопущення громадськості до засідання слідчої комісії;
- 8) отримати стенограму запису слухання, заперечувати проти помилок у протоколі та проти обсягу публікації слухання, а також пропонувати обмежену кількість незначних поправок;
- 9) бути повідомленим про проєкт звіту слідчої комісії;
- 10) вимагати відшкодування понесених витрат (параграф 33).

Відповідно до параграфів 43 Регламенту інформатор може відмовитись від дачі показань:

- 1) з питань, що стосуються його/її приватного життя або життя одного з його/її родичів, або які можуть наражати його/її чи родича на небезпеку кримінального переслідування;
- 2) щодо питань, відповідь на які може наражати інформатора або одного з його/її родичів на пряму та значну матеріальну шкоду;
- 3) щодо фактів, про які інформатор не міг би давати показання, не порушуючи юридично визнаного обов'язку зберігати таємницю, якщо інформатор не був законно звільнений від обов'язку зберігати таємницю або зобов'язаний давати показання як державний службовець відповідно до норм закону;
- 4) щодо інформації, яку він/вона отримав/отримала як захисник або інший юридичний консультант;
- 5) щодо питань, на які інформатор не міг відповісти, не розголошуючи комерційну або ділову таємницю;
- 6) щодо питання про те, яким чином інформатор скористався своїм правом голосу на виборах або голосуванні, що визначене законом таємним;

7) щодо питань, відповіді на які можуть поставити під загрозу інформацію, розголошення якої загрожувало б національній безпеці або безпеці людей.

Усі федеральні органи влади Австрії (федеральні міністерства, Рахункова палата, управління з фінансових ринків), органи влади земель, муніципалітети та інші органи місцевого самоврядування зобов'язані надавати необхідні документи, що стосуються розслідування, на вимогу слідчої комісії. Однак слідчі комісії не мають права вдаватися до заходів забезпечення доказів, таких як обшук чи вилучення (виїмка), або звертатися до суду щодо застосування таких заходів. Слідчі комісії можуть також викликати інформаторів і допитувати їх щодо предмету розслідування²¹.

Якщо інформатор без поважних причин ігнорує повістку, вручену йому особисто, слідча комісія може звернутися до Федерального адміністративного суду з клопотанням про накладення штрафу за неповагу, що складає від 500 до 1 000 євро та від 2 000 до 10 000 євро при повторному порушенні. Штраф у розмірі до 1 000 євро може бути накладений як покарання за неповагу у разі необґрунтованої відмови від давання показань (параграфи 36, 55 Регламенту).

Засідання слідчої комісії є закритими. Слухання інформаторів та експертів відкриті для представників ЗМІ, якщо відсутні підстави для недопущення громадськості.

Франція. Слідчі комісії з'явилися у Франції разом з парламентською системою. За часів П'ятої республіки діяльність слідчих комісій була суворо регламентована з метою запобігання будь-якому втручання парламенту у виконавчу або судову владу²². З моменту перегляду Конституції Франції²³ 23 липня 2008 року їхнє існування було закріплено в статті 51-2 Конституції, яка передбачає, що «слідчі комісії можуть створюватися в межах кожної палати парламенту з метою збору інформації на умовах, передбачених законом». Діяльність таких комісій врегульована Регламентом Національної Асамблеї²⁴ та Регламентом Сенату²⁵.

Хоча Постанова № 58-1100 від 17 листопада 1958 року про функціонування парламентських зборів²⁶ спочатку передбачала призначення членів слідчої комісії більшістю голосів, компроміс завжди дозволяв дотримуватися пропорційного представництва груп. Перегляд у 2009 році Регламенту Національної Асамблеї посилив плюралізм цих комісій²⁷. Відтоді їх члени призначаються на основі пропорційного представництва груп. До складу слідчої комісії входять члени всіх парламентських фракцій – до 30 депутатів

²¹ Там само.

²² Fiche n°61. Les commissions d'enquête et les missions d'information créées par la Conférence des présidents. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/synthese/fonctionnement-assemblee-nationale/evaluation-politiques-publiques-contrôle-gouvernement/les-commissions-d-enquete-et-les-missions-d-information-creees-par-la-conference-des-presidents>

²³ Constitution du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/>

²⁴ Règlement de l'Assemblée nationale. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/divers/texte_reference/02_reglement_assemblee_nationale#D_Chapitre_IV_415_416_209

²⁵ Règlement du Sénat et Instruction Générale du Bureau. URL: <https://www.senat.fr/reglement/reglement.html>

²⁶ Ordonnance n° 58-1100 du 17 novembre 1958 relative au fonctionnement des assemblées parlementaires. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000705067>

²⁷ Texte adopté n° 292 - Résolution modifiant le Règlement de l'Assemblée nationale. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/13/ta/ta0292.asp>

Національної Асамблеї (стаття 142 Регламенту Національної Асамблеї), а також до 23 сенаторів (стаття 8 ter Регламенту Сенату).

У Франції слідчі комісії дозволяють парламенту в рамках контролю за діяльністю уряду збирати інформацію про конкретні факти, що стосуються питань: 1) управління у сфері державної служби; 2) управління національними компаніями; 3) що становлять суспільний інтерес. Слідча комісія може бути створена за ініціативою одного або кількох членів парламенту, яка оформлюється у формі проєкту резолюції, що повинна містити причини та мету розслідування. Відповідний проєкт резолюції розглядається профільним парламентським комітетом, який приймає рішення про її прийнятність²⁸.

Відповідно до статті 137 Регламенту Національної Асамблеї, у проєкті резолюції мають бути зазначені факти, що стали підставою для запиту, або органи державної влади чи підприємства, діяльність яких повинна перевірити комісія. Крім того, «відповідно до принципу поділу влади», згідно з позицією Конституційної ради (рішення № 2009-582 DC від 25 червня 2009 року)²⁹, статтею 6 Постанови № 58-1100 від 17 листопада 1958 року (далі – Постанова № 58-1100) заборонено створення слідчих комісій для проведення розслідування щодо фактів, які стали підставою для судового розгляду на час такого розгляду. Якщо слідчу комісію вже створено, її повноваження закінчуються, як тільки розпочинається судове провадження щодо фактів, які вона розслідує.

До складу слідчої комісії входять голова, чотири заступники голови та чотири секретарі. Призначення здійснюються таким чином, щоб відобразити політичну конфігурацію Національної Асамблеї та забезпечити представництво всіх її складових. За загальним правилом повноваження голови або доповідача надаються члену парламенту, який належить до опозиційної групи (стаття 143 Регламенту Національної Асамблеї).

Строк повноважень слідчих комісій закінчується після подання звіту, але не пізніше, ніж через шість місяців з дня ухвалення резолюції про їхнє створення. Крім того, слідча комісія не може бути відновлена з тією ж метою до закінчення дванадцяти місяців з моменту закінчення її повноважень (стаття 6 Постанови № 58-1100).

Доповідачі працюють з документами та виконують свої обов'язки на місцях. Їм повинна бути надана вся інформація, яка може сприяти здійсненню ними своїх повноважень. Доповідачі уповноважені отримувати всі службові документи, за винятком секретних, що стосуються національної оборони, закордонних справ, внутрішньої чи зовнішньої безпеки держави (стаття 6 Постанови № 58-1100).

Будь-яка особа, яку слідча комісія хоче заслухати, зобов'язана з'явитися за викликом. Особи, які не досягли шістнадцятирічного віку, повинні заслуховуватися під присягою.

Відповідно до статті 6 Постанови № 58-1100 особа, яка не з'являється за повісткою або відмовляється давати показання чи скласти присягу перед

²⁸ Qu'est-ce qu'une commission d'enquête parlementaire? URL: <https://www.vie-publique.fr/fiches/19500-quest-ce-quune-commission-denquete-parlementaire>

²⁹ Décision n° 2009-582 DC du 25 juin 2009. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2009/2009582DC.htm>

слідчою комісією, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі строком на два роки та штрафу в розмірі 7 500 євро. Також особа, що була викликана за повісткою, підлягає кримінальній відповідальності за такі правопорушення:

1) дача неправдивих свідчень карається п'ятьма роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 75 000 євро (стаття 434-13 Кримінального кодексу Франції³⁰);

2) дача неправдивих свідчень карається сімома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 100 000 євро:

- якщо це було спричинено даруванням подарунка або наданням будь-якої винагороди;

- якщо особа, проти якої або на чию користь було надано неправдиві свідчення, підлягає кримінальному покаранню (стаття 434-14 Кримінального кодексу Франції).

3) використання обіцянок, пропозицій, подарунків, тиску, погроз, нападів та інших засобів впливу під час судового розгляду або задля судового позову чи захисту з метою спонукати іншу особу зробити або надати неправдиву заяву, декларацію, засвідчення або утриматися від здійснення чи надання заяви, декларації, засвідчення карається трьома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 45 000 євро (стаття 434-15 Кримінального кодексу Франції).

Слухання слідчих комісій є публічними, проте за рішенням відповідного профільного комітету вони можуть проходити в закритому режимі. Особи, яких заслуховує слідча комісія, мають право ознайомлюватися з протоколом засідання. Ця інформація надається на місці, якщо засідання проходило в закритому режимі. До протоколу не можна вносити жодних виправлень, однак зацікавлена особа може подати свої зауваження в письмовій формі.

Проекти звітів слідчих комісій містять висновки і рекомендації, відображають думку більшості членів комісії та повинні бути прийняті простою більшістю членів слідчої комісії. Для забезпечення дійсності голосів потрібен кворум (абсолютна більшість присутніх членів). Голова слідчої комісії не має вирішального голосу; у разі рівності голосів проєкт звіту не приймається. За потреби, окремі позиції політичних груп щодо прийнятого остаточного звіту можуть бути опубліковані як додаток до остаточного звіту. Слідча комісія приймає рішення щодо доцільності такого додатку. Якщо більшість членів комісії не підтримують прийняття проєкту звіту, він не публікується³¹.

Підсумовуючи вивчення досвіду Австрії і Франції щодо законодавчого забезпечення діяльності парламентських слідчих комісій, слід вказати на спільні і відмінні риси їхнього функціонування.

Спільними рисами такого інституту в Австрії та Франції є:

1) конституційне закріплення інституту слідчих комісій;

2) основною метою діяльності є контроль за виконавчою владою через збір інформації, встановлення фактів та обставин справи;

³⁰ Code pénal. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/

³¹ The European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD). URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/public/page/about>

3) обов'язковість надання інформації підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності за запитом слідчої комісії;

4) особи, викликані на слухання, зобов'язані з'явитися і давати показання; за порушення передбачена відповідальність (адміністративна/кримінальна);

5) обидві системи передбачають обмеження публічності слухань (закриті засідання).

7) за результатом роботи парламентської слідчої комісії складається звіт;

8) забезпечення демократичних засад створення слідчих комісій.

Відмінні риси такого інституту полягають у:

1) механізмі створення слідчих комісій;

2) спеціальних учасниках процесу (до складу слідчих комісій парламенту Австрії входять процесуальний суддя та процесуальний адвокат);

3) наявності санкцій за неявку за повісткою/відмову у дачі показань;

4) забороні паралельного розслідування (у Франції заборонено створення слідчих комісій для проведення розслідування щодо фактів, які стали підставою для судового розгляду на час такого розгляду).

Водночас варто відзначити, що серед питань, які цікавлять французький сенат стосовно діяльності слідчих комісій за згаданим вище запитом ECPRD 6043 є:

1) забезпечення плюралізму в складі слідчих комісій;

2) дотримання принципу поділу влади;

3) обмеження щодо тривалості та повторного створення комісій;

4) порядок доступу до документів і обмеження з міркувань безпеки та ін.

Висновки. Правовою основою функціонування тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України є Конституція України, Закон України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», а також Регламент Верховної Ради України. Тимчасова слідча комісія є колегіальним тимчасовим органом Верховної Ради України, що утворюється з числа народних депутатів України, завданням якого є здійснення парламентського контролю шляхом проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес.

У науковому дискурсі простежується консенсус щодо необхідності:

- удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності тимчасових слідчих комісій;

- забезпечення їхньої інституційної спроможності в межах парламентської системи;

- підвищення прозорості та об'єктивності процедур розслідування.

Відмінними рисами австрійського законодавчого регулювання діяльності слідчих комісій є:

1) обов'язкова участь процесуального судді та процесуального адвоката, що є унікальною інституційною особливістю Австрії;

2) засідання слідчих комісій загалом є конфіденційними;

3) чітке обмеження розслідувань лише щодо подій, які виникли в минулому; відповідно австрійське законодавство прямо забороняє розслідування справ, пов'язаних з поточними подіями;

4) забезпечення інформаторів високим рівнем процесуальних гарантій, шляхом надання таким особам права оскаржувати допустимість питань.

Особливостями французького унормування є:

1) законодавча заборона слідчим комісіям проводити розслідування у справах, що розглядаються в суді;

2) публічне проведення слухань слідчих комісій (за загальним правилом);

3) обов'язкове представництво всіх парламентських фракцій у складі слідчих комісій;

4) надання повноважень Голови або доповідача представнику опозиції (за загальним правилом);

5) обов'язковість кворуму та правила голосування, відповідно до яких Голова слідчої комісії не має вирішального голосу;

6) заборона повторного створення комісії з того ж питання протягом дванадцяти місяців з моменту закінчення її повноважень.

З метою вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, доцільним є законодавче уточнення предметної компетенції тимчасових слідчих комісій, зокрема шляхом нормативного визначення поняття «суспільний інтерес».

Доцільним є також впровадження австрійського досвіду організації діяльності парламентських слідчих комісій. Зокрема запровадження інститутів та законодавчого закріплення повноважень процесуального судді і процесуального адвоката як незалежних професійних учасників парламентського розслідування, що мають відповідну кваліфікацію та досвід у сфері права або правосуддя; інституту інформатора зі встановленням процесуальних гарантій, законодавчим визначенням прав та обов'язків цих осіб, а також юридичної відповідальності за невиконання інформаторами своїх обов'язків.

**Дослідницька служба
Верховної Ради України**

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

При підготовці матеріалів було використано інформацію із бази ECPRD. Відповідні матеріали не призначені для використання у власних наукових дослідженнях.